

PROCLAMAREA INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI ȘI ATITUDINEA MARILOR PUTERI

N. CORIVAN

Proclamarea independenței de stat la 9 mai 1877 a fost un fapt important din istoria țării noastre, înfăptuit de întregul popor, silind marile puteri, prin jertfele de sînge pe cîmpul de luptă, să recunoască acest mare act istoric.

În preajma războiului ruso-turc, care izbucni la 12/24 aprilie 1877¹, s-a încheiat convenția româno-rusă. Ea fu semnată la 4/16 aprilie de către M. Kogălniceanu și baronul Stuart, agentul diplomatic rus la București. Convenția cuprindea patru articole, prin care se asigura armatei ruse libera trecere prin teritoriul României și tratamentul rezervat armatelor amice, în timp ce Rusia se obliga a respecta drepturile statului român². Ea nu prevedea nici o obligație de cooperare contra Turciei. Pe lângă aceasta se mai încheia o convenție specială din 26 de articole, care cuprindea toate detaliile cu privire la relațiile armatei ruse cu autoritățile locale și toate învoielile³. Astfel trecerea armatei ruse era condiționată și reglementată.

Înțelegerea româno-rusă a fost astfel elaborată, încît se punea accent pe apărarea libertății și integrității țării. Chiar prin faptul încheierii convenției se subînțelegea independența politică, cele două părți apărînd în formularea documentului ca state suverane.

Îndată după intrarea trupelor rusești în țară la 12/24 aprilie, se ținu un consiliu de miniștri, în care la sugestia lui Kogălniceanu se decise a se da o declarație sub formă de notă circulară tuturor agenților români în străinătate, că România nu a contractat nici un anga-

---

¹ *Istoria diplomației*, sub îngrijirea lui V. P. Potemkin, traducerea din limba rusă de H. Berler, București, 1948, vol. III, p. 52.

² *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, București, 1953, vol. II, nr. 191, p. 111.

³ *Ibidem*, p. 113.

jament cu Rusia și că dorește să-și păstreze neutralitatea. Se cerea ajutorul puterilor europene de a opri Turcia să treacă trupele pe teritoriul României⁴. Într-un elan patriotic el lansează apelul la marile puteri, rugînd să se insiste la Constantinopol ca România să nu devină teatru de război. Apelul său trezi un mare interes, dar nu avu nici o consecință practică. Presa europeană dezaproba în general înțelegerea româno-rusă și recomanda să se țină de tratate⁵. Guvernul român hotărâște în același timp ca trupele române să fie retrase de la Dunăre. Se decise însă ca retragerea să se facă în chip de demonstrație politică, astfel ca trupele să ia poziție numai la cîțiva kilometri de Dunăre⁶.

Prin aceste măsuri, guvernul român voia să arate că este hotărît să nu se amestece în război și să impună turcilor să nu întreprindă nimic contra României, iar față de ruși că nu au intrat într-o provincie otomană. În același timp se arăta Europei tendința României de a se menține într-o situație de neutralitate⁷.

Convențiile au fost aprobate de corpurile legiuitoare convocate în sesiune extraordinară la 16/28 și 17/29 aprilie. Pentru Kogălniceanu, preocupările principale erau acum, cum vor fi privite de Europa⁸, care va fi evoluția raporturilor cu Turcia și natura relațiilor cu autoritățile rusești.

Aprobarea convențiilor produse o mare iritare la Viena⁹ și provocă ostilitate din partea guvernului otoman. I. Bălăceanu, agentul diplomatic român din capitala Austro-Ungariei, raporta la 20 aprilie/2 mai 1877 că impresia acolo este foarte nefavorabilă, că nu există nimeni care să le aprobe. Sûpărarea provenea mai ales din faptul că oamenii politici austrieci erau încredințați că această convenție ascundea o alianță cu Rusia, care va duce la o declarație de război contra Turciei¹⁰.

Guvernul otoman considera convenția noastră cu Rusia drept un tratat de alianță¹¹. Trei chestiuni principale au fost prin care Poarta și-a manifestat ostilitatea și tendința de a rupe legăturile cu România : gestul ofensator prin care suspenda din funcție pe agentul nostru diplomatic de la Constantinopol, depeșa lui Savfet pașa, adresată reprezentanților Turciei pe lângă Puterile Garante și bombardarea localităților românești de pe malul stîng al Dunării.

La 22 aprilie/4 mai, ministrul de externe otoman comunica lui Grigore Ghica, gerantul agenției române, o notă verbală, prin care, într-o

⁴ *Ibidem*, nr. 192, p. 121.

⁵ *Memoriile Regelui Carol I al României (de un martor ocular)*, vol. IX, p. 67.

⁶ *Ibidem*, p. 54.

⁷ *Ibidem*, p. 64.

⁸ *Documentele războiului pentru independență*, vol. II, nr. 614, p. 315.

⁹ Ed. von Wertheimer, *Graf Julius Andrassy*, Stuttgart, 1913, vol. III, p. 10.

¹⁰ *Documentele războiului pentru independență*, vol. II, nr. 615, p. 315.

¹¹ I. C. Brătianu, *Discursuri, Scrieri, Acte și documente*, București, 1912, vol. II, p. 624.

formă jignitoare, îi făcea cunoscută suspendarea din funcție, drept urmare a încheierii convenției româno-ruse¹².

Notificarea, în afară de conținutul ei vexatoriu, cuprindea două elemente improprii. Mai întâi, faptul că Poarta își aroga atribuții pe care nu le avea, aceia de a suspenda din funcția sa pe reprezentantul României, care nu putea fi un funcționar al guvernului otoman; al doilea, era o alterare de sens, declarându-se că teritoriul român a fost ocupat de inamic, cind, de fapt, era vorba numai de trecerea armatelor rusești prin țară, pe baza unei convenții. Gerantul înainta Porții un protest împotriva termenilor inadecvați din notă, subliniind că nu poate sub nici un motiv să-și însușească drepturi pe care nu le are¹³.

Guvernul otoman, după votarea convențiilor de către corpurile legiuitoare, făcu cunoscut guvernelor Puterilor Garante prin ambasadorii săi în străinătate, la 20 aprilie/2 mai, relațiile încordate dintre Turcia și România, lăsind să se înțeleagă ruperea legăturilor dintre ele¹⁴. Diplomatul austriac, Orczy, întrebându-l la 27 aprilie/9 mai în numele guvernului austro-ungar pe ambasadorul Turciei la Viena despre motivul acestei declarații, Aleco pașa îi răspunse că Turcia se consideră ca fiind în stare de război cu România încă de cînd a încheiat convenția cu Rusia¹⁵. Poarta își îndreaptă primele sale ostilități asupra populației române de pe malul stîng al Dunării. Cete de cerchezi veneau noaptea în bărci, omorau pe pașnicii țărani, le furau vitele, dădeau foc caselor, făcînd incursiuni pînă la 6 km departe de malul Dunării¹⁶.

Din ziua de 22 aprilie/4 mai cuirasate turcești, cu ajutorul bateriilor de pe țărmul drept au început să bombardeze satele și orașele de pe malul stîng al Dunării, printre care Brăila, Bechetul, Oltenița, Călărașii, Calafatul¹⁷, fără ca vreo singură pușcă românească să fi tras vreun glonte. La 26 aprilie/8 mai, Kogălniceanu aducea la cunoștința agenților români de la Viena, Paris și Roma bombardarea de către turci a orașelor deschise, actele de piraterie de pe Dunăre și incursiunile turcilor pe teritoriul românesc¹⁸. Rapoartele consulilor străini menționează că turcii, fără declarație de război, bombardau Calafatul și că România fatal era antrenată în război¹⁹.

Această situație impunea o precizare de atitudine. Manifestările ostile ale turcilor determină armata română să intre în acțiune. Ea fu

¹² *Documentele războiului pentru independență*, vol. II, nr. 689, p. 358.

¹³ *Ibidem*, nr. 703, p. 363.

¹⁴ *Acte și documente din corespondența diplomatică a lui Mihail Kogălniceanu relative la războiul independenței României 1877—1878*, publicate de Vasile M. Kogălniceanu, București, 1893, vol. II, fasc. I, p. 56.

¹⁵ I. Bălăceanu către M. Kogălniceanu, 27 aprilie/9 mai. *Documentele războiului pentru independență*, vol. II, nr. 876, p. 444. Monitorul Oficial din 14/26 mai 1877, p. 3231, nr. 109.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 793, p. 404.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 688, p. 357, nr. 752, 754, 793 etc.

¹⁸ *Ibidem*, nr. 842, p. 424.

¹⁹ Debains către Decazes, 9 mai, Arhiva Centrală, București, microfilme, Franța, rola 20, f. 388.

nevoită la aceasta cu atât mai mult cu cât marea întârziere a armatei ruse în executarea planului său făcea ca provocările din partea turcilor să devină din zi în zi mai îndrăznețe.

Chestiunea neatîrnării în debaterile parlamentare. Opinia publică era din ce în ce mai indignată, presa devenea mai combativă, iar în parlament se auzeau tot mai des glasuri care cereau ruperea legăturilor cu Turcia. C. A. Rosetti stăruia pentru proclamarea independenței, iar în ziarul său „Românul” se publicau articole prin care se cerea participarea directă a României la război²⁰. La 26 aprilie/8 mai, se ținu la palat un consiliu de miniștri, în care se discută chestiune proclamării independenței²¹.

La 29 aprilie/11 mai, A. Stolojan adresează în Adunare o interpelare cu privire la atitudinea guvernului față de actele de ostilitate diplomatică și de agresiune militară din partea Turciei. El se ridică contra acelor fapte care caută să limiteze acțiunea noastră și cere ruperea legăturilor cu Turcia și declararea independenței. Deși curentul era puternic pentru amândouă propunerile, totuși exista oarecare ezitare.

În discuțiile cu privire la interpelarea lui Stolojan se constată patru nuanțe. Unii, care erau pentru ruperea legăturilor și pentru proclamarea independenței, alții numai pentru declarația de război dar nu și a independenței, o parte admitea ruperea legăturilor dar cu anumite condițiuni și o parte, infimă, din Adunare care cerea continuarea situației de neutralitate.

În expunerea sa, Kogălniceanu face la început o prezentare documentată asupra relațiilor româno-turce și precizează poziția guvernului. „Deși noi am vrut să rămînem într-o poziție neutră față de Poartă, ea a trecut însă la o atitudine agresivă bombardînd orașele și satele noastre. Noi nu am tras o singură pușcă asupra țărmlui de pe malul drept al Dunării, o singură barcă a noastră nu a trecut Dunărea ca să prade un mal !

Noi am deșertat pămîntul de lîngă Dunăre. Zece zile am lăsat Calafatul părăsit de apărare ca să arătăm turcilor, că noi nu voiam a ne pune deloc în pozițiunea de provocatori. Ce a făcut guvernul otoman ? A răspuns cu sabie și bombe”²². El declară într-un ton hotărît : „Cînd am văzut această barbarie ne-am zis și am fost datori a zice : *trebuie să ne apărăm* și fiind că Turcia se declară cu noi în stare de rezel, ei bine, ne punem și noi în stare de apărare, în stare de rezel. Tunul Vidinului a bubuit și tunul Calafatului a răspuns...”²³.

Din cuvintele ministrului de externe se constată o atitudine categorică pentru ruperea legăturilor cu Turcia, dar nu tot așa de hotărîtă

²⁰ *Memoriile...*, vol. IX, p. 72.

²¹ *Ibidem*, p. 81.

²² Discursul lui M. Kogălniceanu din Adunare în ziua de 29 aprilie/11 mai. Monitorul Oficial nr. 14/26 mai 1877, nr. 109.

pentru al doilea deziderat²³. El voia să vadă întâi părerile Adunării. Considerații de politică externă cu privire la poziția Puterilor europene față de ideea emancipării totale îl făceau să aibă o atitudine prudentă. El se opunea acestui curent, temându-se să nu provoace complicații diplomatice și să nu irite Puterile Garante²⁴. Era de părere ca rolul armatei române să fie limitat și să aibă caracter defensiv²⁵.

Discuțiile animate din timpul ședinței din ziua de 29 aprilie au dus la propunerea a două moțiuni. Prima a lui A. Stolojan, prin care se cerea ruperea legăturilor cu Turcia și independența²⁶, a doua a lui P. Grădișteanu, mai laconică, în care se spunea doar atât: „Camera deplin satisfăcută de declarațiunile d-lui ministru de externe și convinsă de patriotismul și înțelepciunea guvernului, trece la ordinea zilei“. Moțiunea provocând ample discuții, hotărîrea se amîna pentru ședința din aceeași zi, la orele 9 seara.

Discuțiile s-au dus probabil în particular și după aceea, astfel la ședința de seară se propune o a treia moțiune semnată de ambii autori ai moțiunilor din ședința precedentă, P. Grădișteanu și A. Stolojan, prin care se prevedea numai ruperea legăturilor cu Turcia și ca la viitoarea pace, România să iasă cu o pozițiune politică bine definită. Ea avea următorul cuprins: „... Adunarea Națională recunoaște starea de răzbel ce este creată României prin însuși guvernul otoman.

Aprobă atitudinea guvernului față de agresiunea străină.

Avînd plină încredere în energia și patriotismul guvernului, îi dă autorizarea ca, cu toate greutățile, să puie toată stăruința și să ia toate măsurile spre a apăra și asigura existența Statului român, astfel ca la viitoarea pace, România și națiunea de sine stătătoare să poată împlini misiunea sa istorică“²⁷.

Dezbaterile care urmau fură în favoarea acestei moțiuni. La sfîrșit, primul ministru conchidea că „nu crede că Puterile Garante ne-ar condamna pentru că noi ne apărăm“. Moțiunea pusă la vot, fu admisă cu 58 de voturi pentru, 29 contra și 5 abțineri²⁸.

²³ „Ei bine cînd este ceartă și dreptul public permite divorțul, și dacă Turcia ne-a anunțat și cere acest divorț, noi nu-l vom refuza. Mai mult nu poate d-l Stolojan să reclame de la noi. Ceea ce simte țara, o simte și guvernul“. *Ibidem*.

²⁴ *Memorille...*, vol. IX, p. 75.

²⁵ Debains către Decazes, 26 aprilie/8 mai. Arh. Centrală, microfilme, Franța, rola 20, f. 388.

²⁶ „Considerînd că Turcia, prin declarațiunile și actele sale de agresiune contra României, a rupt singură vechile ei legături ce ne uneau cu dînsa și s-a pus în stare de răzbel cu Statul Român.

Luînd act de declarațiunea guvernului că tunul românesc a răspuns deja la declarațiunea ce ne-a făcut Turcia;

Adunarea Națională, la rîndul ei, constatînd ruperea legămintelor cu Turcia și primind răzbelul, declară că România ca Stat de sine stătător, are dreptul la o viață proprie a sa, pune încrederea sa în simțămintele de dreptate ale Puterilor Garante și are deplină încredere în guvern“, „Monit. Of.“, 15/27 mai 1877, nr. 3262.

²⁷ *Monit. Of.*, 15/27 mai, p. 3265.

²⁸ *Ibidem*.

A doua zi, la 30 aprilie/12 mai, în senat, G. Fălcoianu făcu interpelarea cu privire la conduita guvernului în conflictul oriental, întrebând pe ministrul de externe dacă a protestat și a luat măsurile spre a respinge agresiunile turcilor. M. Kogălniceanu, după ce face istoricul evoluției raporturilor româno-turce, arată că guvernul otoman a cerut de la România, aceea ce nu a putut obține de la celelalte Puteri, ca armata română să lupte împreună cu cea otomană. Savfet acuza guvernul român că dacă ar fi voit, ar fi putut găsi în dispozițiile tratatului de la Paris, destule mijloace a face să ni se respecte teritoriul. Kogălniceanu arată că impreciziile actului diplomatic referitoare la statul român nu puneau la adăpost teritoriul nostru de o intervenție rusă, în cazul declanșării războiului ruso-turc²⁹. Îscălirea convențiilor cu Rusia a provocat ostilitatea Turciei. El afirmă categoric că România nu a declarat război, „noi nu am tras cu pușca, ci Poarta este aceea care a provocat ostilitățile“.

După cuvîntarea lui Kogălniceanu, Fălcoianu propune o moțiune, prin care se cerea guvernului să ia măsuri de apărare cu armele a suveranității naționale și a integrității teritoriului³⁰. La discuții s-au conturat două curente. Unul exprimat prin declarațiile lui Pera Opran și Manolachi Costache Epureanu, care era pentru o atitudine cît mai moderată, iar acțiunea militară să aibă un caracter defensiv, și altul, susținut de către V. Boerescu, care deși făcea parte din opoziție, susținea întrutotul linia guvernului. Manolachi Costache Epureanu avu o atitudine critică față de politica guvernului, pîrîndu-i-se că-i lipsită de garanție, și era de părere că toată acțiunea noastră să nu depășească Dunărea.

În ședința de la ora 9 seara din aceeași zi luă cuvîntul V. Boerescu, care, după ce aminti de lacunele tratatului de la Paris cu privire la situația noastră juridică internațională, afirma că Poarta ne-a atacat fără declarație de război: „Noi am început a ne apăra, numai cînd Poarta ne-a atacat, ceea ce ar legitima o alianță. Dar trebuie să procedăm cu multă prudență. Preocupați de prezent, să nu neglijăm viitorul“. El era de părere că viitorul nostru nu poate fi decît independența României sub garanția Puterilor europene.

Spre sfîrșitul ședinței D. Ghica dădu citire moțiunii sale, care cu oarecare mici deosebiri era la fel cu aceea redactată și votată de Adunare în ședința precedentă. Pusă la vot ea este aprobată³¹.

Astfel zarurile erau aruncate, România se declara oficial în stare de război cu Turcia.

²⁹ *Monit. Of.*, 5/17 iunie, nr. 127, p. 3635.

³⁰ „Senatul, recunoscînd că Turcia a violat drepturile de autonomie, de libertate și independență, garantate României prin tratatele de la 1391, 1511 și 1529, care sînt confirmate și prin tratatul de la Paris, și protestînd contra acestor violențe, autoriză guvernul să apere cu energie, atît prin memorii către Puteri, precum și cu armele, drepturile suveranității naționale și integritatea teritoriului“. *Ibidem*, p. 3688.

³¹ *Ibidem*.

Atitudinea ostilă și atacurile Turciei, care au dus la declarația de rupere a relațiilor României cu Poarta, determină pe Kogălniceanu la 2/14 mai să lanseze circulara prin care arată într-o formă bine argumentată, împrejurările în care a fost luată hotărîrea de către corpurile legiuitoare. Cuprinsul ei constituie unul din frumoasele acte elaborate de omul de stat român. El cuprindea patru părți. În prima, se insista asupra dorinței de pace a României, care implica ideea de neutralitate ; în a doua, se analizau raporturile cu Rusia din stadiul actual ; în a treia, evoluția relațiilor româno-turce din ultimul timp și în a patra, condițiile care au determinat hotărîrea luată.

La început se arată că deoarece războiul ruso-turc devenise iminent, România a căutat să-și reglementeze o situație de neutralitate, în care scop s-a adresat Marilor Puteri și Turciei. Dar Poarta a refuzat orice hotărîre pozitivă referitoare la cererile românești, neadmițînd nici măcar titulatura de România pentru statul român, iar Marile Puteri s-au arătat cu totul indiferente. În fața acestei situații — spunea Kogălniceanu — „lăsați pe seama noastră, fără direcțiune și fără ajutor, noi nu puteam întîrzia a ne găsi în prezența unor demersuri pe care un război le face să fie întrevăzute și pe care atitudinea de indiferență din partea Marilor Puteri le autoriză în mod firesc. Rusia ne-a propus în mod loial de a trata cu ea relativ la trecerea armatelor imperiale pe teritoriul nostru. Limbajul ei era acela al unei Puteri, care contribuind la ridicarea statului român și participînd la garanția existenței sale politice, n-a înțeles deloc să-și desmîntă opera sa prin violarea drepturilor lui“. În mod subtil, se prezintă acțiunea Rusiei ca fiind un mandat din partea Europei, ceea ce implicit trebuia să ducă la o acceptare din partea noastră³². Apoi arăta consecințele nefaste care ar fi avut loc, dacă nu am fi încheiat convenția cu Rusia.

Din analiza condițiilor în care au fost încheiate convențiile, se trage concluzia : „guvernul princiar are credința de a fi cruțat nu numai România de pericolele unei ocupații militare forțate, dar de a-i fi asigurat respectul individualității sale și a instituțiilor sale, în același timp ca și garanția formală a menținerii limitelor sale teritoriale“. În ce privește relațiile cu Turcia se căuta a se lămuri două chestiuni. Mai întîi, că prin încheierea acestor convenții, noi nu înțelegem să rupem legăturile cu Poarta. Convențiile nu aveau un caracter ofensiv. Prin luarea acestor măsuri „nu ne gîndeam defel a constitui România parte beligerantă cu Rusia contra Imperiului otoman“. În al doilea rînd, se demonstra că ar fi fost o măsură nechibzuită „de a fi adoptat propunerea Porții ca trupele române să coopereze cu armata otomană contra celei ruse. Aceasta ar fi avut drept rezultat aducerea războiului pe teritoriul românesc“.

În notă se arăta apoi acțiunile pline de ostilitate ale guvernului otoman. Față de această atitudine se ia act de faptul că „sîntem în război cu Turcia și că acest război ne-a fost declarat de însăși Sublima

³² Circulara lui M. Kogălniceanu din 1/3 mai 1877. *Doc. Răzb. pt. indep.*, vol. II, nr. 1034, p. 517.

Poartă“, care „a rupt legăturile existente între ea și România“, asumându-și astfel toată răspunderea³³. În consecință guvernul român declară că va lua măsurile de apărare.

În această circulară, spre deosebire de cea precedentă de la 5/17 aprilie, în care prezenta trecerea armatelor ruse prin țara noastră ca fiind o acțiune îndeplinită „cu asentimentul mai mult sau mai puțin tacit al Puterilor“³⁴ sau în aceea din 10/22 aprilie³⁵, în care se afirma că „noi nu putem împiedica trecerea rușilor, deoarece Europa ea însăși nu a împiedicat-o“, el spune — pentru o motiva mai concludent atitudinea noastră — că „Rusia se prezenta în fața noastră ca *mandatară morală a marilor puteri* în îndeplinirea unei misiuni care i-a fost încredințată și trasată în mod solemn prin rezoluții publice și colective de Europa însăși“³⁶. Această aserțiune, deși perfect adevărată, putea să nemulțumească guvernele Puterilor Garante, mai ales pe al Austro-Ungariei, cărora nu le convenea să o recunoască. Bălăceanu ezită să o prezinte lui Andrassy în această formă și-l întrebă pe ministrul de externe, dacă nu ar vrea să modifice preambulul³⁷. Kogălniceanu, enervat, îi telegrafiază că menține întrutotul circulara, așa cum a redactat-o și-i dă instrucțiuni să o comunice urgent la Ministerul de Externe din Viena³⁸.

Vestea ruperii relațiilor cu Poarta atrase atenția guvernelor europene. La Viena, încă de la 20 aprilie/2 mai se aștepta ca românii să proclame independența³⁹. După votarea convențiilor de către corpurile legiuitoare, Andrassy îi spune lui Bălăceanu că se aștepta la o nouă surpriză din partea României, ca aceea a unei declarații de război Turciei sau a unei cooperări cu armata rusă. La 28 aprilie/10 mai, agentul diplomatic al Austro-Ungariei raporta la Viena că se vorbește de o eventualitate extrem de verosimilă cu privire la viitoarea independență care va fi proclamată de corpurile legiuitoare⁴⁰. În Austro-Ungaria vestea nu fu primită favorabil. Declarațiile lui Tisza, conducătorul guvernului ungar, care manifesta simpatie pentru Turcia, nu erau menite să mulțumească pe guvernanții români. Andrassy evită să răspundă lui Bălăceanu cu privire la poziția Austro-Ungariei, care de fapt ascundea osti-

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, nr. 192, p. 121.

³⁵ *Ibidem*, nr. 289, p. 167.

³⁶ *Ibidem*, nr. 1034, p. 517.

³⁷ Bălăceanu către Kogălniceanu, 4/16 mai, *Ibidem*, nr. 1136, p. 570.

³⁸ „Mențin întrutotul circulara mea. Ca ministru de externe, am direcția relațiilor externe și mi-i imposibil de-a schimba textul notelor mele mai ales că informațiile date de agentul României adesea se contrazic. Preambulul în contra căruia Bălăceanu se ridică este conform cu faptele pe care noi le cunoaștem în acest moment, redactate în circulara mea. Gorceacov a afirmat că are mandat din partea Europei și nu ne este permis de a pune la îndoială aceea ce e avansat în fața Europei întregi“. N. Iorga, *Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I (1866—1880)*, Buc., ed. a II-a, 1938, nr. 557, p. 258.

³⁹ Bălăceanu către Kogălniceanu, 20 aprilie/2 mai; I. C. Brătianu, *Discursuri, Scrieri...*, vol. 1, 2, p. 624.

⁴⁰ *Doc. răzb. pt. indep.*, vol. II, nr. 886, p. 448.

litate față de acțiunea României⁴¹. La Berlin, Bülow declara agentului diplomatic român, Degré, că guvernul german se abține și își menține rezerva sa invariabilă în privința chestiunilor Orientului și de a face comentarii asupra ultimelor hotărâri ale guvernului român⁴².

Franța, ale cărei complicații interne se intensificau tot mai mult, avea o atitudine din ce în ce mai ermetică. La 20 mai (st.n.), Descazes scria lui Debains că a primit nota pe care i-a remis-o agentul diplomației român cu privire la cauzele care au determinat guvernul român să ia poziție contra Turciei, dar ea nu va interveni cu nimic, „nici măcar cu un sfat”⁴³. Atitudinea rezervată a guvernului francez nu se va modifica cu nimic. Astfel poziția Puterilor Garante continua să fie ori nefavorabilă, ori închisă într-o rezervă completă, care masca o dezaprobare.

Proclamarea independenței și pozițiile Marilor Puteri. În acest timp, în țară masele populare nemulțumite că independența nu a fost proclamată, ci numai starea de război cu Imperiul otoman, provocară mari manifestații în favoarea declarării neatfârării de Turcia. Elementele radicale ale burgheziei mici și mijlocii, în special intelectualii, au sprijinit mișcarea de masă, văzînd în aceasta deschiderea căii pentru democratizarea țării și pentru înfăptuirea deplină a unității naționale.

Presiunea maselor a încurajat gruparea liberal-radicală din Adunare de a relua atacul pentru proclamarea neîntîrziată a independenței⁴⁴. Tînărul liberal N. Fleva fu însărcinat să anunțe o interpelare, prin care să se lămurească definitiv situația. În ziua de 9/21 mai el întrebă guvernul: I) dacă a comunicat oficial tuturor Puterilor ruperea legăturilor noastre cu Turcia și prin urmare independența absolută a României; II) dacă în starea de rebel în care ne găsim, în urma provocațiunii Turciei, ministrul de externe a rechemat pe agentul român din Constantinopol și dacă s-a comunicat, în mod oficial, Puterilor această stare de rebel și s-au luat toate măsurile necesare⁴⁵.

La interpelarea ce a avut loc într-o atmosferă entuziastă, tribunele Adunării fiind pline de public, a răspuns M. Kogălniceanu. Deplin convins de necesitatea proclamării independenței, el rosti unul din cele mai frumoase discursuri din cariera sa politică. „Așa dar, d-lor deputați, nu am cea mai mică îndoială și frică de a declara în fața reprezentățiunii naționale că noi sîntem o națiune liberă și independentă. Însă, d-lor, acum încep greutățile, fiind că noua noastră condițiune cu definirea independenței noastre într-un mod mai determinat și mai absolut trebuie să fie acceptată de Europa. Aci se reclamă patriotismul, aci se reclamă prudența”. În continuare, el subliniază care trebuie să fie rolul poporului român. „Noi trebuie să dovedim că sîntem națiune vie, trebuie

⁴¹ *Ibidem*, nr. 1252, p. 622.

⁴² *Ibidem*, nr. 1272, p. 628.

⁴³ Descazes către Debains, 20 mai, Arh. Centrală, microfilme, Franța, rola 20, f. 446.

⁴⁴ *Istoria României*, București, 1964, vol. IV, p. 604.

⁴⁵ *Monit. Of.*, 27 mai/8 iunie 1877, p. 3449, nr. 118.

să dovedim că avem conștiința misiunii noastre, trebuie să dovedim că sîntem în stare să facem și noi sacrificii pentru ca să păstrăm această țară și drepturile ei pentru copiii noștri... Trebuie să dovedim că reclamăm independența pentru că și noi ca națiune avem dreptul să trăim cu viața noastră. Cînd toată Europa predică sentimentele de justiție, este cu drept ca aceste sentimente să se răspîndească și asupra noastră și să ne lase să trăim cu viața noastră proprie, răspunzînd numai pentru greșelile noastre...". În încheiere el afirmă hotărît: „Încă o dată vă declar d-ilor, în numele guvernului, că noi ne privim ca în resbel cu Poarta, că legăturile noastre cu Poarta sînt rupte, că guvernul va face tot ce va fi cu putință ca starea noastră de Stat independent și de sine stătător să fie recunoscută de Europa la viitoarea pace, pe care și guvern și d-voastră și țara întreagă o dorește să o văză cu o oră mai înainte".

La închiderea ședinței, Adunarea votă următoarea moțiune prezentată de Fleva: „Camera mulțumită de explicațiile guvernului asupra urmărilor ce a dat votului ei de la 29 aprilie anul curent, ia act de resbelul între România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României a primit consacrarea lor oficială". Ea fu aprobată cu 79 de voturi pentru și 2 contra.

În aceeași zi, la Senat, în urma întrebării senatorului Orăscu, ce măsură a luat guvernul față de actele de ostilitate ale Turciei, ministrul de externe declară că „de aci încolo ne așteptăm la o viață independentă, la o viață de sine stătătoare. Nu înțelegem să facem acte revoluționare, să ne aruncăm în aventuri; înțelegem însă să punem toată stăruința ca să facem ca voturile d-voastră, cu glasul țării, să fie prezentate Europei în ziua cînd se va ocupa de subscrierea tratatului". El termină cu următoarele cuvinte care sintetizează programul său politic și reflectă tendința realizării faptului îndeplinit: „La încheierea tratatului de pace, Europa să se găsească înaintea României cu o situațiune creată de ea... Iată ce ați hotărît d-voastră prin voturile ce ați dat; vom pune toată energia, toată inteligența, ca Europa să ne recunoască ca națiune liberă și independentă cu un Domn deplin suveran".

Pusă la vot moțiunea prezentată de D. Ghica, prin care se proclama independența, este aprobată în unanimitate ⁴⁶.

Rezultatul valorilor corpurilor legiuitoare a fost întîmpinat cu un viu entuziasm în capitală, avînd loc puternice manifestații.

A doua zi, 10/22 mai, delegații corpurilor legiuitoare se prezentară la palat pentru a-i aduce la cunoștință lui Carol îndeplinirea dorinței națiunii ⁴⁷.

Prin votul Adunării și al Senatului și hotărîrea guvernului se făcuse un pas important pentru realizarea emancipării depline politice. Marele eveniment îndeplinit, în condițiile colaborării cu Rusia, era determinat de năzuința de veacuri a poporului român către o viață independentă.

⁴⁶ *Monit. Of.*, 12/24 iunie 1877, p. 3797, nr. 132.

⁴⁷ N. Iorga, *Războiul pentru independența României*, București, 1927, p. 81.

Proclamarea independenței era prima etapă a luptei pentru cucerirea suveranității statului.

Turcia trimise un protest la 24 mai/5 iunie contra proclamării independenței⁴⁸. La Roma, guvernul italian a primit vestea declarînd că Italia păstrează rezerve⁴⁹. La Viena, Andrassy era de părere că guvernul român ar trebui să răspundă la protestul turc printr-un memoriu, care să conțină o listă de violările flagrante ale dreptului, de care s-a făcut vinovată Turcia față de statul român de la semnarea capitulațiilor și pînă la constituția lui Midhat pașa. Memoriul trebuia să servească la viitorul congres⁵⁰.

La 5/17 iunie, ministrul de externe turc trimise o circulară ambasadurilor otomane pe lingă Puterile Garante, prin care calificînd proclamarea de independență drept „rebeliune”, protesta contra hotărîrii guvernului român și declara că își menține intacte drepturile sale de suzeranitate. El cerea Europei să se asocieze la protestul său și să condamne acest act pentru a-l împiedica să producă vreun efect politic și a preveni consecințele dezastruoase pentru echilibrul european⁵¹.

Din străinătate nu veneau vești îmbucurătoare cu privire la recunoașterea independenței, care fusese proclamată fără învoirea Europei și chiar contra voinței ei. Marile Puteri nu vedeau cu ochi buni emanciparea micilor popoare realizată în condiții nedeterminate de ele. Dacă ele fuseseră nevoite să admită semnarea convenției și să recunoască că a fost un act diplomatic bine chibzuit, fără ca să le producă o satisfacție, ruperea de Imperiul otoman era o acțiune prea importantă, merită să contribuie la modificarea hărții politice europene. Încă o dată se dovedea că românii în lupta lor pentru independență aveau de înfruntat nu numai puterea militară otomană, ci și o atitudine diplomatică nefavorabilă din partea Europei; de la indiferență față de apelurile insistente ale guvernului român pentru recunoașterea neutralității în vederea înlăturării războiului pe teritoriul român, se trecea la o poziție lipsită de bunăvoință din partea unora din Puterile garante sau chiar ostilă din partea altora. Marile Puteri, dacă considerau că nu mai au rolul de a garanta și susține autonomia și integritatea teritorială a României, credeau că au dreptul ca procesul de emancipare politică de sub suzeranitatea Porții să nu aibă loc fără aprobarea lor. Pe cînd la Congresul de la Paris, Principatele Române deveniseră o problemă europeană, românii luptau acum ca să o transforme într-o problemă românească, depunînd eforturi pentru recunoașterea individualității politice proprii.

⁴⁸ I. Bălăceanu către M. Kogălniceanu, 27 mai/8 iunie. *Doc. răzb. pt. indep.*, vol. III, nr. 672, p. 347.

⁴⁹ Obedenaru către Kogălniceanu, 29 mai/11 iunie. *N. Iorga, Corresp. diplom.*, nr. 585, p. 274.

⁵⁰ I. Bălăceanu către M. Kogălniceanu, 30 mai/12 iunie. *Doc. răzb. pt. indep.*, vol. III, nr. 764, p. 402.

⁵¹ *Acte și doc. Coresp. Kogălniceanu*, vol. II, 2, p. 91.

Andrassy, într-o audiență acordată lui I. Bălăceanu, la 12/24 mai, în care acesta din urmă căuta să sondeze care este poziția Austro-Ungariei față de independență, se plînsese de politica dusă de Kogălniceanu, acuzîndu-l că s-a băgat într-un sistem de viclesuguri, care nu putea înșela pe nimeni, începînd printr-o declarație de neutralitate și terminînd cu o proclamație de independență. După el guvernul român a depășit cu mult limita acțiunii politice pe care el o admisesese, aceea de a găsi numai un „modus vivendi” cu guvernul rus, fără a merge mai departe.⁵² El recunoaște că în urma ostilităților provocate de turci trebuia să rezulte o stare de război și că nu are nici o obiecțiune de făcut împotriva rezistenței pe care le-o opunem. Dar în ceea ce privește independența, ministrul austriac declară că atîta timp cît nu va fi un drept nou, vechiul drept subzistă. Cu alte cuvinte nu recunoștea noua situație internațională a României, pentru el fiind valabilă starea juridică anterioară, aceea de stat vasal al Turciei. Andrassy adăugă că Austria nu se va pronunța decît după război și că a recomandat celorlalte Puteri, inclusiv Rusiei, să-și rezerve opinia lor pînă atunci. El termină considerațiile sale cu privire la independență printr-o formulă vagă și imprecisă, dar care ascundea o semnificație negativă, spunînd: „Atitudinea pe care România o va observa pînă la pace, va fi aceea care va dicta deciziunea Puterilor”⁵³.

Acțiunile curajoase ale românilor, cu implicații în chestiunea orientală care puteau să producă anumite schimbări în viitor, nu erau în măsură să placă guvernului austro-ungar. El considera că guvernul român și-a permis prea multă libertate de acțiune politică, fără ca Austro-Ungaria, datorită împrejurărilor politice, să i-o poată limita. Toate aceste inițiative românești accentuau creșterea rolului politic al statului român în conjunctura politică de atunci.

Bălăceanu declară în numele lui Kogălniceanu că noi nu vrem să facem un război ofensiv, ci numai să apărăm teritoriul nostru contra invaziei otomane. Andrassy îi răspunse că românii au îngropat neutralitatea, în ziua cînd au declarat război⁵⁴.

În cercurile diplomatice străine de la Viena se considera că urmările previzibile ale războiului în caz de victorie a rușilor, ca independența României și a Serbiei, mărirea Muntenegrului, anexarea Epirului și a Tesaliei la Grecia, crearea unui stat autonom al Bulgariei, erau menite să afecteze considerabil interesele Austro-Ungariei. De aceea guvernul de la Viena urma să reclame compensații substanțiale, pe care

⁵² I. Bălăceanu către M. Kogălniceanu, 14/26 mai 1877. *Doc. Răzb. pt. indep.*, vol. III, nr. 207, p. 105.

⁵³ Idem, 13/25 mai, *ibidem*, nr. 154, p. 78. Telegrama lui I. Brătianu către I. Bălăceanu, 16/28 mai. I. C. Brătianu, *Acte și cuvîntări, publicate de C. C. Giurescu*, vol. III, București, 1930, nr. 12, p. 48.

⁵⁴ *Ibidem*.

Rusia era dispusă să i le acorde⁵⁵. În special independența Serbiei și a României loveau în interesul politicii orientale a imperiului habsburgic.

În cercurile politice austro-ungare nu exista o deplină unitate de vedere în ce privește politica externă. Pe cînd cercurile de la Viena, mai ales cele militare, doreau o expansiune în peninsula Balcanică, cele ungurești manifestau o atitudine antirusă și aveau o poziție filoturcă. Presa de la Budapesta continuu se arăta ostilă față de România. Această lipsă de unitate de atitudine crea o situație delicată lui Andrassy, care fu nevoit să plece în Ungaria să calmeze spiritele antiruse și să modereze entuziasmul pentru Turcia⁵⁶.

I. Bălăceanu avea însărcinarea de la Kogălniceanu să ceară explicații de la ministrul de externe al Austro-Ungariei în ce privește acțiunea înverșunată a presei ungare față de statul român. Andrassy îi răspunse că zările de la Budapesta nu exprimă nici pe departe ideile și sentimentele guvernului imperial⁵⁷.

În audiența acordată lui Bălăceanu din 17/29 mai, îi repetă ce i-a spus în audiența precedentă, adăugînd că „independența nu este indispensabilă”⁵⁸. Dar guvernul austro-ungar nu s-a limitat numai să refuze recunoașterea independenței, ci a căutat să angajeze și pe celelalte Puteri Garante să nu se pronunțe asupra acestei chestiuni înainte de terminarea războiului. La 12/24 mai, Andrassy trimise o notă circulară către ambasadorii austrieci, în care arăta punctul de vedere al guvernului cu privire la declarația de independență a României, spunînd că „încă nu ar fi timpul să ne dăm acum părerea. Noi și probabil și celelalte Puteri ne rezervăm hotărîrea pentru un timp cînd va fi vorba despre reglementarea și recunoașterea rezultatelor în urma războiului. În orice caz, cită vreme nu a intervenit o situație nouă juridică, trebuie considerată cea veche ca valabilă”⁵⁹.

Guvernul german arăta aceeași atitudine nefavorabilă. La început, Bülow refuză să discute chestiunea independenței. El declară categoric lui Degré că ea nu poate fi rezolvată decît la pace și că războiul implică pentru beligeranți necesitatea de a aștepta deciziunea armelor⁶⁰. Mai tirziu, declară că „în împrejurările actuale este greu a face o apreciere

⁵⁵ „Aceste schimbări teritoriale cît și morale aduse statu-quo-ului în Orient ar afecta într-un mod foarte considerabil interesele Austriei pentru ca ea să se poată abține de a reclama compensații”. Ring, însărcinatul cu afaceri franceze la Viena, către Decazes, Viena, 5 iunie 1877. *Documents diplomatiques français* (1871—1914), 1-ère série (1871—1900, tome second, Paris, 1930, nr. 181, p. 184.

⁵⁶ De Vogüé, ambasadorul Franței la Viena, către Decazes, Viena, 10 mai 1877, *ibidem*, nr. 163, p. 168.

⁵⁷ „Dar ca să revenim la zările ungare, țin să vă declar că nici unul din ele nu exprimă de aproape, nici de departe ideile și sentimentele mele despre țara d-voastră. În fruntea fiecărui ziar unguresc se află cîte un imbecil sau un om care provine de jos”. I. Bălăceanu către M. Kogălniceanu, 14/28 mai. *Doc. Răzb. pt. indep.*, vol. III, nr. 207, p. 105.

⁵⁸ Idem, 17/29 mai, *ibidem*, nr. 337, p. 172.

⁵⁹ *ibidem*, nr. 122, p. 60.

⁶⁰ Degré către Kogălniceanu, 15/27 mai, *ibidem*, nr. 245, p. 124.

cu privire la neatîrnare fără concursul tuturor Puterilor Garante, care nu va putea avea loc decît cu ocazia păcii⁶¹. El spuse cinic agentului diplomatic român, de mai multe ori, că hotărîrea guvernului german în această chestiune depinde de faptul cum interesele supuşilor şi acţionarilor germani vor fi tranşate de România⁶². Bismark stăruia pe lângă ambasadorul rus la Berlin ca să se ţină seamă de pretenţiile acţionarilor germani⁶³. Cancelarul german trimise o notă la Petersburg pentru a obţine pe cale diplomatică efectuarea unor plăţi făcute în condiţiile cele mai oneroase pentru statul român. El cerea ca guvernul român să fie silit să îndeplinească aceste angajamente înrobitoare, declarînd că poziţia Germaniei cu privire la soarta României va fi dictată de modul cum ea îşi va executa angajamentele sale⁶⁴. Gorceakov, cînd ajunse la Bucureşti, spuse lui Debains că Bismark ceruse guvernului rus să depună sumele pe care le datora României (veniturile minăstirilor din Basarabia) la Berlin în contul Societăţii Germane a căilor ferate române, creditoare a mai mult de 6 000 000. Guvernul rus a refuzat⁶⁵. Astfel se încerca, profitînd de aceste împrejurări speciale, pentru a se obţine o hotărîre favorabilă din partea guvernului român în chestinea Strousberg.

Dar nici pe cale neoficială veştile din Germania nu aduceau o aprobare a independenţei. Prinţul Carol Anton de Hohenzollern se arăta sceptic⁶⁶. El îi scria fiului său, în ajunul proclamării neatîrnării, la 4/16 mai, că acest act politic va provoca ostilitatea Austro-Ungariei şi a Angliei, ceea ce ar putea avea repercusiuni nefavorabile pentru statul român la încheierea păcii. El nu aproba acest act politic, deoarece în modul acesta s-ar îngreua situaţia viitoare a ţării. Atît Germania cît şi Austro-Ungaria urmăreau aminarea recunoaşterii independenţei pentru a o condiţiona de obţinerea a cît mai multe foloase, căci era evident că emanciparea deplină politică de sub suzeranitatea Porţii nu mai putea fi nesocotită.

Decazes considera proclamarea independenţei ca o acţiune prudentă, care nu va putea schimba situaţia fixată României de către tratate, singurul efect fiind înlăturarea garanţiei internaţionale⁶⁷. El comunica agentului diplomatic la Bucureşti la 23 mai că Franţa îşi rezervă libertatea aprecierilor relativ la demersul ei, declinînd orice responsabilitate a

⁶¹ Idem, 30 mai/12 iunie, *ibidem*, nr. 763, p. 402.

⁶² Idem, 1/13 iunie, *ibidem*, nr. 870, p. 466.

⁶³ Idem, 17/29 mai, *ibidem*, nr. 332, p. 168.

⁶⁴ Debains către Decazes, 9 iunie. Arh. Centrală, microfilme, Franţa, rola 21, f. 28.

⁶⁵ „Noi nu vrem — a spus Gorceakov — să fim amestecaţi cu nimic în afacerile acestei ţări nici prin sfaturi, nici prin actele noastre. Noi ne vom decide la pace. Proclamarea independenţei este un fapt de care noi nu ne ocupăm. Guvernul român îşi va rezolva obligaţiile sale pecuniare cum va putea”. Idem, 26 iunie, *ibidem*, f. 81.

⁶⁶ „Nu-mi pot risipi îngrijorarea că printr-un pas care pentru noi e prea grăbit, şi anume proclamarea independenţei României, poziţia ta şi viitorul ţării tale sînt poate foarte compromise...”, *Memoriile...*, vol. IX, p. 83.

⁶⁷ Decazes către Debains, 23 mai. *Documents diplomatiques français*, nr. 175, p. 180.

serioasă, asupra căreia guvernul italian se va pronunța după război⁷⁴. La Ministerul de Externe din Roma se primise nota lui Andrassy cu privire la proclamarea neatîrnării, pe care Melegari o acceptase⁷⁵. Acest lucru fu făcut cunoscut agentului diplomatic român⁷⁶. Hotărîrea guvernului de la Roma era de a nu lua fâțiș nici partea Turciei, nici pentru România⁷⁷.

Cum era de așteptat, Anglia dezaprobă acțiunea guvernului român. Cînd Calimachi-Catargi citi ambasadorului englez la Paris nota lui Kogălniceanu cu privire la declarația de independență, acesta se abținu de la orice apreciere⁷⁸. Guvernul englez aproba întrutotul nota guvernului austro-ungar, prin care i se propunea aminarea discuției cu privire la neatîrnare la tratatul de pace. El considera proclamarea independenței că reprezintă un act contrar tratatelor⁷⁹.

În ce privește guvernul rus, el considera proclamarea independenței ca o măsură intempestivă și în nici un caz dorită, declarînd că guvernul român ar fi trebuit să lase soluționarea acestei chestiuni conferinței de pace⁸⁰. Cercurile diplomatice rusești erau rezervate și nu dădeau nici o importanță acestui eveniment⁸¹. Marele Duce Nicolae care se afla la București, cu toată dorința lui exprimată deschis pentru o cooperare ruso-română, față de actul proclamării neatîrnării se arăta rezervat. Gorceacov comunică generalului Iancu Ghica că Rusia nu așteaptă de la România nici o cooperare la război⁸² și că consideră proclamarea independenței ca un fapt îndeplinit „de facto”, dar nu „de jure”⁸³.

De la 1859 românii realizaseră în politica externă acțiuni de mare curaj, reușind să-și înlăptuiască marile lor deziderate, înfruntînd majoritatea Puterilor Garante, care se opuneau. Oamenii politici ai țării, fiind fideli interpreti ai dorințelor poporului român, mînați de un înflăcărat patriotism, puneau Europa în fața unei stări de fapt. Politica faptului împlinit s-a putut realiza datorită împrejurărilor că românii s-au bucurat în lupta lor de sprijinul Franței și de atitudinea binevoitoare sau neutrală a unora din Marile Puteri. Astfel, cu toată opoziția

⁷⁴ Obedenaru către Kogălniceanu, Roma, 12/24 mai. *Doc. Răzb. pt. indep.*, vol. III, nr. 106, p. 52; idem, 15/27 mai, *ibidem*, nr. 244, p. 124.

⁷⁵ Idem, 14/26 mai, *ibidem*, nr. 211, p. 1098.

⁷⁶ Idem, 18/30 mai, *ibidem*, nr. 341, p. 175.

⁷⁷ R. V. Bossy, *Politica externă a României între anii 1873—1880, privită de la agenția diplomatică din Roma*, București, 1928, p. 61.

⁷⁸ Calimachi-Catargi către Kogălniceanu, 7/19 iunie. *Doc. Răzb. pt. indep.*, vol. III, nr. 1101, p. 593.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ Telegrama agentului român de la Petersburg, către Kogălniceanu, 29 mai. *N. Iorga, Corresp. diplom.*, nr. 574, p. 268.

⁸¹ „Dacă limbajul colegului meu rus (Stuart) și al d-lui Nelidov, șeful cancelariei diplomatice a Marelui Duce, reflectă exact impresia guvernului lor, declarația de independență a României ar fi privită la Petersburg ca un act aproape indiferent”. Debains către Decazes, 24 mai. *Arh. Centrală, microfilme, Franța*, rola 20, f. 481.

⁸² *Memoriile...*, vol. IX, p. 85.

⁸³ *Istoria României*, p. 607.

inversunată a multora din Puterile Garante, românii au reușit să determine Europa să recunoască faptele politice realizate de ei.

În 1877 situația era întrucîtva schimbată. Românii nu numai că nu mai aveau nici un sprijin, Franța nemaleprezentînd autoritatea politică de altădată, iar orientarea ei politică fiind alta, dar aveau de întîmpinat un front unic, la început de indiferență, iar apoi de ostilitate sau dezaprobare. Astfel actele politice îndeplinite în această perioadă, încheierea convențiilor, declarația de război, proclamarea independenței au fost realizate fără consimțămîntul Europei și avînd opoziția lor.

Un element nou care a avut partea lui la creșterea rolului statului român și a prestigiului său în cadrul diplomației europene a fost organizarea armatei române. Faptul că se știa că România dispune de o mică forță militară, precum și creșterea rolului său politic în sud-estul Europei, au contribuit ca Rusia să prefere a încheia convențiile cu statul român înainte de începerea războiului ruso-turc. „Să ne batem întîii vitejește; nu puteți să vă închipuiți binele moral pe care ni l-a făcut atitudinea așa de hotărîtă a micii noastre armate... Tunurile de la Oltenița și Calafat vorbesc mai elocvent, pledează mai bine cauza noastră, și sînt mai ascultate decît orice ar putea să producă mai bine ticluit tribuna noastră, diplomația noastră și presa noastră, în momentul de față”⁸⁴. Mobilizarea oastei, unitatea și marele elan al maselor populare pentru libertatea politică, precum și curajul oamenilor politici au dus la realizarea năzuinței de veacuri.

Puterile Garante care nu voiseră să dea nici un concurs statului român pentru crearea unei situații de neutralitate, după votarea convențiilor de către corpurile legiuitoare și a independenței, acuzau guvernul român că prin aceasta au renunțat la garanția Puterilor europene, uitînd că chiar ele au fost acelea care nu au respectat tratatul de la Paris, lăsînd ca neutralitatea Turciei și a României să fie încălcată.

Cu ocazia dezbaterilor din Adunare în această problemă oamenii de stat români au subliniat că tratatul de la Paris conținea clauze, insuficiente în ce privește individualitatea proprie a țării noastre și mai ales la neutralitate⁸⁵.

⁸⁴ Bălăceanu către Kogălniceanu, 14/26 mai 1877. *Doc. Răzb. pt. indep.*, vol. III, nr. 207, p. 107.

⁸⁵ V. Boerescu, la 30 aprilie, în Senat, declara: „Tratatul de la Paris crease pentru noi o stare de lucruri incompletă. Puterile își propuseseră atunci a face ca statul nostru să aibă o ființă, o individualitate proprie, o neutralitate reală. Însă amestecase garanția pentru noi cu aceea a Turciei; ne făcură adică să fim atrași sau absorbiți în garanția generală a Imperiului otoman. Atunci individualitatea noastră nu se mai distinge, pozițiunea noastră rămase mai bine deflinită și avantajele neutralității dispărură. Puterile nu puteau să ajungă pe deplin scopul lor decît declarîndu-ne Statul nostru independent sub garanția specială a Puterilor”. *Monit. Of.*, din 5/17 iunie 1877.

M. Kogălniceanu⁸⁶ și I. Brătianu⁸⁷ subliniau și ei aceeași lacună din tratatul de la Paris.

După proclamarea independenței, M. Kogălniceanu trimite la 22 mai/3 iunie, o notă prin agenții diplomatici români către Puterile Garante, care conținea trei chestiuni esențiale; se arăta, întâi, că față de acțiunea corpurilor legiuitoare „care adoptaseră o mișcare tinzând să pună România într-o poziție de independență față de Imperiul otoman, ale cărei drepturi de suzeranitate nu au fost niciodată bine definite, guvernul român nu s-a crezut în drept să reprime această mișcare... Independența absolută a României a fost proclamată de toate vocile autorizate ale țării. Suveran și popor au luat hotărârea fermă de a o apăra cu arma în mână ca și integritatea teritoriului nostru”. În al doilea rând, se sublinia în circulară deferența datorită Puterilor Garante, apreciindu-se la justa valoare rezerva care este impusă fiecăreia de împrejurările excepționale ale momentului. În al treilea rând, se spunea că dorim o aprobare a liniei noastre de conduită sau măcar o *adeziune prealabilă*. Pe deasupra cerem ca să nu ni se facă violență în scopul de a fi constrinși să reinnoim raporturile anterioare cu Poarta⁸⁸.

Pentru a arăta că nu sintem izolați, M. Kogălniceanu își concentrează eforturile pentru a obține această adeziune din partea guvernului austro-ungar. I. Bălăceanu fu însărcinat cu acest demers. Andrassy se declară binevoitor, spunând că guvernul român să nu se lase influențat de furia ziarelor ungurești. În schimb, ceru retrimiteră tinerilor din Transilvania, care vor să se înroleze în armata română, atrăgând atenția lui Kogălniceanu relativ la pasiunile ce ar putea să se ridice pe ambele versante ale Carpaților⁸⁹. Ministrul de externe român răspunse printr-un refuz categoric de a preda autorităților austro-ungare pe tinerii români veniți din Transilvania⁹⁰. El scrisese lui Bălăceanu: „D-l conte Andrassy va judeca și va înțelege că ceea ce nu am făcut în 1860 când

⁸⁶ „Vă întreb pe d-voastră dacă dispozițiunile tratatului de la Paris, care sînt pozitive în privința Turciei și nu au putut să oprească Rusia a declara război, apoi obscurele stipulații privitoare la România cum puteau să oprească armata rusească?”. Discursul lui M. Kogălniceanu din 30 aprilie 1877 de la Senat. *Monit. Of.*, din 5/17 iunie 1877, p. 3635.

⁸⁷ „Tratatul de la Paris ne-a garantat independența, neutralitatea într-un mod foarte puțin definit; ne-a garantat aceasta ca înglobați în Imperiul otoman”. Discursul ținut în Adunarea Deputaților la 29 aprilie. *Monit. Of.*, din 15/27 mai, p. 3299.

⁸⁸ „Dorințele noastre modeste se reduc pentru moment la o aprobare a liniei noastre de conduită, pe care am urmat-o, în afară de orice influență externă”. N. Iorga, *Corresp. diplom.* ..., nr. 567, p. 263.

⁸⁹ I. Bălăceanu își explica această insistență a lui Andrassy pentru a împiedica ca acest exemplu să nu se repete. Chestiunea preocupa mult pe guvernul de la Budapesta. Tisza telegrafiasse și Împăratului. I. Bălăceanu către M. Kogălniceanu, 31 mai/12 iunie. *Doc. Răzb. pt. indep.*, nr. 800, p. 427.

⁹⁰ „Sub nici un pretext nu vom săvîrși actul de nedreptate de a preda autorităților austro-ungare, fără vina unui delict specificat, pe orice tânăr român din Transilvania, care va fi venit în ultima vreme în țară pentru vreun interes oarecare”. Kogălniceanu către Bălăceanu, 13/25 iunie. *Ibidem*, nr. 1320, p. 709.

a fost vorba de maghiari persecutați, nu am să fac mai ales astăzi cînd e vorba de români⁹¹. El dădea asigurări că se vor evita provocări sau vreo surescitare a sentimentelor naționale la românii din Transilvania, Banat sau Bucovina⁹². Guvernul austro-ungar era pentru a menține un contact destul de strîns cu statul român. Diplomației de la Viena nu-i convenea o apropiere a României de guvernul rus.

În condițiile rezervei pe care au adoptat-o Puterile europene, era evident că proclamarea independenței trebuia consfințită printr-o participare efectivă la război, pe baza căreia să se poată cere recunoașterea neatîrnării. Independența nu trebuia să apară ca un dar al Puterilor⁹³, ci ca recunoașterea unui act împlinit de popor⁹⁴ și consfințit de el însuși pe cîmpul de luptă.

LA PROCLAMATION DE L'INDÉPENDANCE DE LA ROUMANIE ET L'ATTITUDE DES GRANDES PUISSANCES

R é s u m é

La proclamation de l'indépendance de la Roumanie par la Chambre de députés et le Sénat, la 9 mai 1877, a été un événement important dans l'histoire du peuple roumain.

A la veille de la déclaration de guerre russo-turque qui a eu lieu le 12/24 avril 1877, a été signée, le 4/15 avril 1877, une convention par les représentants de la Roumanie et de la Russie. Cette convention assurait le libre passage de l'armée russe à travers la Roumanie et la Russie s'obligeait à respecter les droits de la Roumanie et l'intégrité de son territoire.

Après que l'armée russe eut franchie le Prut, le gouvernement roumain déclara, dans une note diplomatique, qu'il n'était pas engagé dans les opérations militaires de la Russie et qu'il désirait maintenir sa neutralité.

L'assentiment accordé par les chambres roumaines à la convention du 4/16 avril 1877 provoqua l'indignation de la Porte qui considéra cette convention comme un acte d'hostilité à son égard. La Turquie manifesta son animosité par trois actes : elle notifia à l'agent diplomatique roumain à Constantinople que sa mission avait pris fin, elle adressa une note aux gouvernements des Puissances signataires du traité de Paris de 1856 dans laquelle elle manifesta son hostilité à l'égard de la Roumanie et son artillerie bombardait des villes et des villages roumains.

Ces actes agressifs décidèrent les chambres roumaines à approuver, les 29 mai/11 juin et 30 mai/12 juin la guerre soit déclarée à la Turquie. Sous la pression des masses populaires, le groupe politique libéral-radical fit voter par les deux assemblées, la 9/21 mai 1877, dans une atmosphère enthousiaste, une motion proclamant l'indépendance de la Roumaine. Les gouvernements des Puissances Garantes, sous diverses formes, refusèrent de donner leur assentiment et de reconnaître cet acte politique. L'indépendance de la Roumanie allait être confirmé sur les champs de bataille.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ „Proclamarea independenței nu a făcut poate impresie plăcută cabinetelor, deoarece noi ne-am luat azi singuri, ceea ce probabil voiau alții să ne dea mai tîrziu. Însă tocmai asta voiam și noi să prevenim“. Carol către Carol Anton de Hohenzollern, 25 mai/6 iunie. *Memoriile...*, vol. X, p. 3.

⁹⁴ Discursul lui M. Kogălniceanu de la 9 mai din Senat. *Monit. Of.*, din 12/24 iunie 1877, f. 3797, nr. 132.